

УДК 327.39(477 +061.1 ЄС)(045)

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Пильгун Н.В., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Юридичний інститут Національного авіаційного університету
Недогібченко Н.І., студентка
Юридичний інститут Національного авіаційного університету

Статтю присвячено історико-теоретичним аспектам взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом, досліджено проблеми та здобутки України на шляху інтеграції в європейське співтовариство, проаналізовано минуле, сьогодення і майбутнє української інтеграції в ЄС.

Ключові слова: Угода про асоціацію, Україна, ЄС, інтеграція, інтеграційні процеси, європейський вибір.

Статья посвящена историко-теоретическим аспектам взаимоотношений между Украиной и Европейским Союзом, исследованы проблемы и достижения Украины на пути интеграции в европейское сообщество, проанализированы прошлое, настоящее и будущее украинской интеграции в ЕС.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, Украина, ЕС, интеграция, интеграционные процессы, европейский выбор.

Pylyhun N.V., Nedogybchenko N.I. HISTORICAL AND THEORETICAL ASPECTS OF INTEGRATION PROCESS IN UKRAINE

The article is devoted to the historical and theoretica aspects of relations between Ukraine and the European Union. The problems and achievements of Ukraine's integration into the European Community, analyzes past, present and future of Ukrainian integration into the EU.

Key words: Association Agreement, Ukraine, European Union, integration, integration processes, European choice.

Після набуття незалежності почала визначатися зовнішньополітична орієнтація України в напрямку інтеграції до європейської спільноти. Європейський вибір відкриває нові перспективи для співпраці України з розвиненими країнами континенту, для економічного розвитку, соціального й інтелектуального прогресу, зміцнення позицій держави в міжнародній системі координат. Інтеграція як процес – це об'єднання суверенних держав з метою встановлення розширеного економічного простору, в якому вільний обіг товарів, послуг, фінансів, інвестицій, робочої сили тощо. Політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і поваги до прав людини. Співробітництво з ЄС сприяє наближенню соціальних умов України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя й добробуту населення.

Актуальність теми роботи полягає в тому, що об'єктивна необхідність змін у системі державотворення вимагає поступового, але неухильного переходу економіки України до світових інтеграційних процесів. Сучасні тенденції світового та європейського розвитку вимагають від України вирішення нових проблемних питань та активної участі в їх вирішенні.

Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, що не входять до складу ін-

теграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їх вплив.

Проблеми інтеграції та співпраці України з ЄС знайшли своє відображення в роботах таких авторів: І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, які детально проаналізували нормативно-правову базу стосунків Українати ЄС, визначили, чим ЄС привабливий для України і чим Україна приваблива для ЄС як економічний партнер, визначили основні заходи щодо подальшої інтеграції України у ЄС.

Інтеграційні процеси у політичній, економічній, соціальній і духовній сферах є одними з характерних елементів сучасної Європи. Процеси європейської інтеграції, що практично беруть свій початок із часів закінчення Другої світової війни, більше не виступають аспектом лише політичного і економічного життя Західної Європи. Із розпадом системи чіткого поділу на «західний» та «східний» блоки та інших добре відомих політичних подій на початку 90-х рр. ідея «повернення в Європу» охопила майже всі посткомуністичні і пострадянські держави.

Історія європейського континенту вже кілька десятиліть твориться шляхом поступового поширення й посилення європейських демократичних цінностей. Цей процес розпочався падінням Берлінської стіни та Оксамитовою революцією у Празі, а Революція троянд у Тбілісі та Помаранчевий Майдан у Києві стали свідченням його незворотності. Ці доленосні для усієї Європи події продемонстрували зрілість цих нових незалежних держав, народи яких бачать своє майбутнє в єдиній європейській родині. Розвиток інтеграційних проце-

сів та розбудови нової Європи взяв на себе Євросоюз, що є яскравим взірцем успішних процесів інтеграції та кооперації.

М. Грушевський, відомий український історик і глава української держави в короткий період незалежності 1917–1918 рр., не бачив можливості нести тягар державних турбот без відповіді на принципове питання: «хто такі українці, і чого вони хочуть?». Тоді це було передусім внутрішньополітичне питання, питання національного будівництва та національної самоідентифікації. Сьогодні для більшості українців воно вже не стоїть. Можливо, однозначну відповідь так і не знайдено, однак у процесі політичного становлення України кожен її громадянин мав достатньо часу, щоб визначитись, хто він у цій країні, і що вона для нього. Тепер, коли населення України, а особливо молодь, наполегливо вимагає місця для України в європейській політичній та економічній системі, це болісне питання: «хто такі українці, і чого вони хочуть?» – звучить у країнах Європейського Союзу.

Ще з проголошенням незалежності України в 1991 р. всім стало зрозуміло, що п'ята за населенням та перша за територією на європейському континенті Українська держава є одним з ключових елементів політичної, військової, економічної, наукової та культурної співпраці між країнами Європи. Президент ПАРЄ М. Мартінес зазначив, що Європа готова до тісної співпраці з Україною. «Україна, – за його словами, – найближчим часом буде прийнята до сім'ї європейських партнерів. Це буде корисним як для України, так і для Європи в цілому. Участь України в Європейських проектах тільки збагатить досвід і почуття всієї європейської спільноти» [1, с. 2].

У грудні 2014 р. на урочистому засіданні обох палат польського парламенту, на якому був присутній і президент України Петро Порошенко, президент Польщі Броніслав Коморовський сказав, що Україна у разі реалізації необхідних реформ зможе вступити до Європейського Союзу. «Нам це вдалося. Це також вийде і в Україні» [2], – сказав Коморовський, підкресливши, що для цього українцям доведеться пройти нелегкий шлях, котрий свого часу пододала Польща.

Стратегія України полягає у наближенні до загальноєвропейських структур двома паралельними курсами: безпосередньо та через членство в центральноевропейських інституціях. За таких умов особливого значення набуває завдання налагодження відносин з міжнародними економічними організаціями та угрупованнями, такими як Європейський Союз, Європейський банк реконструкції та розвитку, Рада Європи, Центральноевропейська ініціатива, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Економічна комісія ООН для Європи, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк.

Участь України в Європейських проектах тільки збагатить досвід і почуття всієї європейської спільноти.

Тому європейський вибір України є природним та цілком закономірним. Такий вибір можна пояснити декількома чинниками:

– географічна та цивілізаційна близькість між Україною та Європою; українці були, є і завжди будуть європейцями;

– історична традиція співпраці українців з іншими європейськими народами (Київська Русь 9–13 ст., козацька Україна 15–17 ст. та ін.);

– ймовірна нова «загроза зі Сходу» і, одночасно, «ідея повернення в Європу», що охопила посткомуністичні держави Центральної та Східної Європи наприкінці 80-х – початку 90-х рр., виявилися каталізаторами процесу зближення Києва та Брюсселя. Цей фактор змусив спрямувати русло зовнішньої політики України із «дружніх обіймів Москви» в бік більш стриманих центрів європейської інтеграції: Брюсселя, Страсбурга і Люксембурга.

Виходячи із вищезазначеного, можна визначити подальші кроки України на шляху інтеграції до європейських структур: це наперед тісна співпраця України з ЄС в галузі зовнішньої політики, повноправна участь в ОБСЄ, взаємодія з іншими європейськими структурами сприятимуть цілком реальним можливостям України отримати статус асоційованого партнера ЄС. У разі підйому своєї економіки це «часткове асоційоване членство в ЄС у політичній сфері» Україна здатна перетворити на повноцінне.

Може бути і другий варіант: негативні тенденції в розвитку Української Держави. Внаслідок нестабільності та соціальних протиріч у нашій країні протягом майбутніх 5–10 років ЄС втратить інтерес до підтримки України. Держава, яка є неконкурентноспроможною на європейському та світовому ринках, держава-споживач застарілої техніки та неякісних товарів, держава з низьким життєвим рівнем населення і мінімальним рівнем свободи особистості не зможе бути рівним партнером Євросоюзу. Така держава врешті-решт перетвориться на сировинний придаток для розвинених країн та на джерело дешевої робочої сили.

Сподіватимемося, що цей сценарій, не дивлячись на реалії його втілення, ніколи не спіткає Україну, а тільки залишиться на папері.

Асоціація з ЄС стала переломним моментом для України. На думку представників ЄС, Угода про асоціацію з ЄС модернізує економіку і оновить Україну. «Угода про асоціацію принесе величезну вигоду Україні та її громадянам, і це лише перший крок у поглибленні співробітництва України та ЄС» [3, с. 1], – заявив П. Стано – прес-секретар комісара ЄС з питань розширення і політики сусідства Ш. Фюле.

Позитив у цьому вбачають і українські чиновники. «Угода про асоціацію модернізує економіку й оновить саму країну. Вона внесе більше Європи до України: повага до прав людини, демократії та економічна взаємодія» [3, с. 1], – вважає В. П'ятницький – урядовий уповноважений з питань європейської інтеграції. «Підписання угоди з ЄС нічого нам не гарантує, але дає чудову можливість для зовнішньоекономічної діяльності як нашій державі, так і нашим підприємцям – для них відкривається найбільший та перспективний ринок, а Україна відкривається для європейських

інвестицій» [3, с. 1], – пояснює А. Новак – економіст.

Однак до моменту підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС пройшло багато часу і сталося багато подій, які змінили нашу державу.

Все почалося 21.11.2013 р., коли В. Янукович, президент України на той час, вирішив заморозити переговори про асоціацію з ЄС. Тисячі українців, обурені брехнею влади, вийшли на Майдан. Тоді ніхто ще не знав, що попереду чотири місяці жорстокої боротьби, а для європейської інтеграції знадобиться повна зміна влади і сотні смертей.

Студенти стали найактивнішою частиною руху протесту. Спроби політиків очолити процес спочатку викликали відторгнення. 22–23 листопада Євромайдани почали з'являтися по всій країні. Слідом за цим з'явилися й перші намети, перші постанови судів про заборону акцій, силові розгони і звільнення журналістів за правду про Майдан. У країні наростала цензура.

Після тижня протестів стало очевидно, що стосовно режиму Януковича потрібні політичні дії. На Європейській площі 24 листопада опозиційні політики організували другий Майдан, а потім зібрали сотисячний мітинг. Це був перший по-справжньому масовий мітинг з вимогою до Януковича повернути країну на шлях до ЄС. Все голосніше звучав лозунг 2004 р.: «Банду геть!».

27 листопада масштабні мітинги в різних містах України. Янукович відлітає до Вільнюса, де остаточно ховає угоду з ЄС. Коли журналісти зустріли на одній з центральних вулиць міста главу МЗС Польщі Р. Сікорського, той лише сумно сказав: «Ваш президент вибрав Росію» [4, с. 4].

Студентські об'єднання звертаються до Януковича з листом. Вони просять передумати. Відповідь прозвучить дуже скоро. Весь день напередодні 29 листопада влада зводить тисячі силовиків у центр Києва. Коли Янукович повертається в Україну без угоди про асоціацію, Майдан приймає резолюцію: президент має піти разом з урядом і парламентом. І рівно о 04:00 30 листопада починається жорстокий розгін студентського Євромайдану.

Силовики били навіть жінок і нечисленних літніх протестувальників. Страшні кадри облетіли світ. Після цього стало зрозуміло, що головне питання Майдану – це повна зміна влади, а не тільки євроінтеграція. На наступний день почалася Революція Гідності.

Жорстокий силовий розгін Євромайдану спровокував Марш мільйонів, що відбувся 1-го грудня. Українці стали на шлях трагічної боротьби проти диктатури Януковича.

17 грудня Майдани з'являються у всіх великих містах України. Президент України В. Янукович та президент Росії В. Путін проводять таємні переговори в Кремлі, російський диктатор дає українському колезі політичну подачку: чергову знижку на газ і трьохмільярдний кредит. Репресії і викрадення активізуються.

16 січня під прикриттям силовиків Рада руками і без підрахунку голосів приймає кілька

законів. Документи посилювали переслідування Майдану і звільняли від відповідальності силовиків за події 29–30 листопада та 1 грудня. Депутати Януковича також ввели кримінальну відповідальність за збір інформації про силовиків. Цей пакет законів отримав назву «диктаторського» і різко підвищив інтенсивність протистояння. Ядро Майдану, розуміючи, що зворотного шляху немає, перейшло в наступ 19 січня на вулиці Грушевського. Бої дали ясно зрозуміти: безкровного усунення Януковича від влади не буде. Режим готовий на все.

Демонстранти вперше застосовують палаючі шини, які стають одним із символів опору.

22 січня 2015 р. в ході розгону мітингу на вул. Грушевського силовики вбивають трьох активістів, публічно знущаються над одним із них, який незабаром помирає в лікарні. 28 січня прем'єр М. Азаров подає у відставку. Рада скасовує скандальні закони і приймає закон про амністію. Починається відлік 15 днів, відведених Майдану на звільнення будівель, щоб амністія вступила в силу.

Весь світ слідкував за подіями в Україні і кожен мав свій погляд. Ось кілька прикладів. Президент США Б. Обама: «Це не змагання між Росією і США. Йдеться про бажання отримати основні свободи: свободу слова, свободу зібрань, прозорі та чесні вибори, фундаментальні права. Але Путін має інший погляд з цих питань» [4, с. 14]; радянська артистка театру та кіно Л. Ахеджакова: «Пишаюся українцями. У Росії це неможливо. У нас рівень людської безстрашності значно нижчий. Нехай вчиться Росія, як люди до останнього стоять» [4, с. 14]; український рок-музикант С. Вакарчук: «На Майдані зараз стоять тисячі людей: старенькі дідуся та бабусі, студенти, інтелігентні жінки в дорогих пальто, священики, люди різної віри і національності. Ці люди готові стояти до останнього. Тому що для них важлива їх гідність» [4, с. 14].

16 лютого опозиція виконує умови амністії: звільняє проїзд на Грушевського і будівлю КМДА. Здається, що мирне рішення можливе, але 18 лютого центральні вулиці у вогні: мирний марш до Парламенту з вимогою повернути Конституцію 2004 року обертається масовою бійнею.

Найтрагічнішим на Євромайдані став кризовий четвер – 20 лютого 2014 р. Найжорстокіше протистояння відбулось на вул. Інститутській, де переважно від куль снайперів загинуло більш ніж півсотні повстанців. Відтоді в пресі з'явилася збірна назва загиблих учасників акцій протесту Євромайдану – Небесна сотня. Через велику кількість пораниених список Небесної сотні зростав до 28 червня. Остаточна кількість загиблих учасників Євромайдану невідома досі.

Усунення режиму Януковича відбулось 21 лютого 2014 р. Янукович тікає в Крим, а потім до Росії. Парламент обирає нову владу, якій вдається утримати країну від хаосу і почати підготовку до дострокових президентських виборів.

Країна ледве встигає оплакати загиблих, як стикається з головним ворогом. Ворогом не лише Майдану, але й української держав-

ності. Попереду – анексія Криму, сепаратистський заколот і російська агресія на Донбасі.

Після перемоги Революції гідності Україна відновила євроінтеграційний процес, перерваний Януковичем у листопаді 2013 р. Крок назустріч нашій країні зробив і Євросоюз, в односторонньому порядку відкривши свої ринки для української продукції.

У червні 2014 р. довгоочікувана Угода про асоціацію України з ЄС була підписана. У своєму виступі перед підписанням Угоди Президент України П. Порошенко заявив: «Це символ долі та прагнень, які не можна зруйнувати, для людей, які пожертвували своїм життям та здоров'ям для того, щоб це відбулося. І це найсильніше нагадування того, що люди мають прагнути жити краще» [5]. Президент також зауважив, що Угода – це інструмент підготовки майбутнього приєднання України до Євросоюзу. «Підписуючи Угоду про Асоціацію з ЄС Україна як європейська держава, яка має однакові з Європою цінності: верховенство закону та свободи – наголошує на майбутньому членстві України в ЄС» [5], – заявив П. Порошенко.

Єврокомісар з питань розширення і політики сусідства Ш. Фюле назвав підписання угоди «потужним сигналом підтримки ЄС вільного та суверенного вибору України» [6]. На думку політика, яку він висловив на своїй сторінці у соціальній мережі, цим підписанням було покладено початок «довгої та спільної подорожі».

Посол США в Україні Дж. Пайетт привітав з підписанням документа весь народ України. Як написав дипломат на своїй сторінці у соціальній мережі, ця подія є «важливою для побудови єдиної процвітаючої демократії» [6].

Потепління у відносинах з Євросоюзом відчувається і в інших сферах. Передусім – у підтримці нашої держави в конфлікті на сході. Країни Євросоюзу синхронно з США продовжують вводити санкції проти російської економіки, відстоюють інтереси нашої країни на переговорах у Мінську, в Радбезі ООН. Щоправда, саме тут українці і виявили «тріщинку» у відносинах з Європою, яка ховається за гаслами підтримки і словами «глибокої стурбованості», що стали вже фразеологізмом, за неготовністю до реальної допомоги з конфліктом на сході. Без особливої завзяття ЄС готова і до підтримки реформ в Україні, хоча й задекларувала це на словах. З одного боку, їх можна зрозуміти: українська влада не особливо поспішає впроваджувати реформи, що тільки «пробуксовують» в кабінетах, і це почало викликати деяке роздратування з боку європейських партнерів. Українській владі все ясніше дають зрозуміти, що більше не мають наміру врити обіцянкам.

А отже, на матеріальну допомогу від ЄС Україна може розраховувати лише після того, як на Заході побачать реальні дії Президента, Верховної Ради та Кабміну, спрямовані на реформування системи влади й економіки.

16 лютого 2015 р. Президент України П. Порошенко провів зустріч з головою Бундестагу Н. Ламмертом, який знаходився в Україні з двоїденним візитом. Глава держави висловив слова вдячності німецькому народу за підтримку і солідарність з Україною. «Українсько-німецькі стосунки ніколи не мали такого рівня довіри, як зараз» [7], – зауважив П. Порошенко. Він наголосив на визначальній ролі Німеччини та Франції в процесі мирного врегулювання ситуації на Донбасі та єднанні всієї Європи в українському питанні. Під час зустрічі сторони обговорили питання взаємодії в контексті ратифікації Німеччиною угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Глава держави висловив сподівання на те, що Бундестаг найближчим часом ратифікує угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Н. Ламмерт запевнив президента України в тому, що в питаннях суверенітету, територіальної цілісності та незалежності Німеччина чітко стоїть на позиціях України і робить все можливе, щоб позиція Європи з цього гострого питання була консолідованою. «Конфлікт на Сході України – це не лише питання України. Це питання всієї Європи», – наголосив Голова Бундестагу. «Ми усі бачимо, що Україна хоче бути сучасною та європейською» [7], – сказав Н. Ламмерт.

Узагальнюючи результати дослідження щодо інтеграційних процесів України слід розуміти, що Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України тому, що це найкращий спосіб реалізації національних інтересів, побудови економічно розвиненої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Безпосередньо для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбулін В. Спенарії наближення України та Польщі до Європейського Союзу мають багато складових // Урядовий кур'єр. – 1997. – 24 травня. – С. 2.
2. Рубрика «Світ» [Електронний ресурс]. – 2014. – 16 грудня. – Режим доступу : www.newsru.ua.
3. Асоціація з ЄС стане переламним моментом для України, але потребуватиме купити грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/asociaciya-z-yes-stane-perelamnim-momentom-dlya-ukrayini-ale-potrebuvatime-kupiti-groshey-355879.html>.
4. Майдан. Революція гідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.liga.net/projects/euromaidan/.
5. Виступ Президента [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrslovo.net/ukraine/nota-bene/19807.html>.
6. У Європі та США вітають підписання з Україною угоди про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.de/y-евросоюзи-i-sna-vitayut-pidpisannya-z-ukrayinoю-угоди-про-асоціацію/a-17512393>.
7. Україна хоче бути європейською державою, та цього боїться Росія, – Ламмерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapress.info/uk/news/show/62240/>.